

Autor: Robert de Herte

Mnoho nešťastných duší si v dnešní době stěžuje, že se ze světa vytratila „veškerá morálka“. Velmi zajímavé. Žádná morálka? Ale vždyť je jí svět zaplaven více než kdy jindy! Morálka na nás útočí každým dnem. Nicméně to není vždy ta samá. Je pravdou, že mnoho z našich současníků si myslí, že jsou od jakýchkoliv morálních pravidel osvobozeni. I jejich samotní kritici se brání tomu, že by jim morálku „kázali“. Vyjadřují se tak, aby nikdo nemohl mít pochyb o tom, že jejich rozhodnutí morálkou ovlivněná nejsou. Namísto termínu „morálka,“ který má jisté náboženské konotace, jež mnozí považují za zastaralé, se dává přednost termínu „etika,“ který se jeví jako vhodnější pro sekulární společnost, jako kdyby etymologický význam obou slov nebyl stejný (mores a ethos) a jako kdyby etika nemohla mít jiný než individuální dopad.

Nelze tedy mít pochyb o tom, že se tradiční morálka vytrácí. Ale jiná ji nahrazuje. **Starověká morálka nakazovala jedincům určitá pravidla chování: celé společnosti se vedlo lépe, jestliže se její členové chovali lépe. Nová morálka by chtěla moralizovat společnost samotnou, bez toho aniž by ukládala povinnosti jedincům.** Starověká morálka lidem říkala, co by měli konat, ta nová popisuje, čím by se měla společnost stát. Již to více nejsou jedinci, kteří by se měli chovat správným způsobem, ale je to společnost, která by se měla stát „spravedlivější“. To co starověká morálka ustanovila jako dobré, ustanovuje ta nová jako spravedlivé. Dobré spočívalo na etice ctností, to spravedlivé spočívá na koncepci „spravedlnosti“, která je však sama zatížena značnou dávkou morálky. I když tak moderní společnosti předstírají, že jsou „neutrální“ co se týče volby hodnot, jsou ve skutečnosti stoupenci morálky nové. Dalo by se říci, že jsou ultra-permisivní i hyper-morální zároveň.

Jádro věci je v tom, co Max Weber nazval mentalitou „mělo-by-být“. **Antika žila v jednotě s Bytím, vzniknuvší Moderna se však přihlásila k tomu, co by mělo-být. Jednoduše řečeno: svět by se měl stát jiným, než čím byl až dosud.** Měl by být přeměněn tak, aby se stal „více spravedlivým“. Měl by být přebudován na bázi staré víry nebo moderního rozumu. Spravedlnost a právo již neurčují jen to, co jednotlivce dělá rovnými, ale také to, že by rovnými být měli. Celá společnost je tak viděna pod drobnohledem toho, co by mělo být, nehledíce nijak na skutečný stav věcí a naší existence.

Co je základem mentality „mělo-by-být“, je odmítnutí světa takového, jaký je. Jistým způsobem je to vyřknutí „ne“ životu. „*Mundus est immundus*“, tvrdil svatý Augustýn. Je jej tedy potřeba přetvořit, napravit, tak, jak říkají jedni, abychom naplnili boží přikázání, nebo tak, jak tvrdí druzí, abychom naplnili dějinnou nezbytnost. Tato vůle k (pře)stavbě světa, nebo také k jeho „nápravě“ (tikkun), vychází z Bible, která nám tvrdí, že svět je nedokonalý, že je postiženým, nižším stavem bytí. Celá ideologie pokroku, celý osvícenský utopismus to samé představuje ve světské podobě: i když v sekulárním hábitu (blahobyt nahrazuje spásu, nebe předává místo budoucnosti), jedná se zde pořád o tu starou dobrou mesianistickou a chiliastickou víru v dějiny, které kráčí ke svému konci (pohyb, který vede k potlačení sama sebe). „Pokrokem“ je nazýváno to průběžné zlepšování světa, které má po kousíčkách vyústit v lepší zítřky. **„Nahradte křesťanskou spásu vírou v pokrok“, řekl Pierre Legendre,**

„a dostanete obchodní krédo západního universalismu“.

Křesťanská víra je synonymem pro touhu postavit „opravdové universální společenství“ (Pierre Manent), aneb respublicu christianu. Osvícenští filozofové nás naopak ujišťovali o tom, že lidé si zajistí svou spásu, a dospějí k vybudování dokonalé společnosti, nebo přinejmenším společnosti konečné, „finální“, skrze důvěru ve vlastní schopnosti, a ne skrze poslušnost božím příkázáním. Nicméně i představa dějinného pohybu vede stejným směrem jako náboženství, o němž si osvícenci mysleli, že jej odvrhli, ale které pouze přetvořili, aniž by si uvědomili, že jej tím udělali intenzivnějším než kdy dříve. Jak se, mezi mnohými jinými počínaje **Karlem Löwithem**, vyjádřil **John Gray**, osvícenci znovu-vybuďovali takovou víru, která dějiny chápe jako epos o lidské spásu. Gray ukázal, že se tato víra stejně dobře nachází ve stalinském komunismu, jako v americkém neokonservatismu, který věří, že můžeme dospět k dokonalé společnosti tím, že „dáme volný průchod tržní magii“ : „*Navzdory svému tvrzení o vědeckém opodstatnění, má neoliberalismus kořeny v teleologickém pojetí dějin, jakožto procesu, který směřuje k předem danému konci, a v tom, stejně jako v jiných ohledech, je velmi podobný marxismu*“ (Black Mass. Apocalyptic Religion and the Death of Utopia, Allen Lane, London 2007 – anglický název díla uveden v originálu, pozn. překl.).

Ideologie lidských práv, založená na právech subjektivních, jejichž majiteli by měli být lidé od narození, a jež se stala náboženstvím naší doby, je především doktrínou morální. Její hlavní charakteristikou, píše Marcel Gauchet, je, že

„se ustanovila jako základní kámen toho, dle čeho v našem světě rozlišujeme právoplatné od neprávoplatného, tak, že se stala zároveň klíčem k nahlížení na svět a programem pro kolektivní jednání [...] Ideologie lidských práv nahlíží na svět dle toho co by mělo být [...] Jedinou nepříjemností tohoto imperialismu mělo-by-být je, že si nedokáže vysvětlit, jak je možné, že mu v cestě stojí nějaké překážky, na které přeci odpovídá silou nezbytnosti, z pohledu kolektivního blahobytu. To jediné co o nich může říct je, že by neměly existovat. K jakému užitku by byly? Odchylka od normy je odvržena do tenat zla, jako zlovůle, která se vymyká veškerému chápání. Ideologie lidských práv se jinými slovy projevuje jako morální invaze, moralismus tím více nezastavitelný, jelikož na svou stranu povolává ty nejniternější city“ („De la critique à l'autocritique“, v Le Débat, květen-červen 2008, s. 159).

Nový morální řád je tím, co **Philippe Muray** nazval říší dobra. Ono dobro není ničím jiným, nežli dobrem odvozeným z prvenství spravedlivého, konečným dobrem „touhy po spravedlnosti“. Toto dobro dnes upadlo do nového moralismu – „moralističnosti“, jak by řekl Nietzsche. Stejným způsobem je popřeno, že by zlo mohlo být niterní součástí lidské podstaty, a jeho absolutní forma je zároveň stavěna jako zapírání dobra lidských práv.

Pravice často vnímá politiku z ryze etického pohledu, levice má naopak vizi morální. Na jedné straně nám stojí ‚Excalibur‘, na druhé straně ‚Blahoslavenství‘. Dva odlišně světy odlišných

hodnot, ale jeden i druhý jsou stejným způsobem ne-politické (nechápu podstatu politična). Dnes převládá vize morální. V konečném důsledku to tedy může být právě ta společnost, kterou mnozí považují za morálky zbavenou, která může být nositelkou morálky odlišného řádu, onoho všudypřítomného moralismu, který šíří své věrné, své misionáře i své spravedlivé ligy. Nezbývá, než chtít prostopášnost.

Článek vyšel jako úvodník k 130. číslu revue *Eléments*, z francouzského originálu přeložil Stanislav Máselník.